

**MASHHUR XORIJLIK SURDOTARJIMON VA IMO-ISHORA
FAOLLARI**

Qahramonova Iroda

Nizomiy nomidagi O'zMPU

Pedagogika – psixologiya fakulteti

Surdotarjimon yo'nalishi talabasi

Tell: +998883153503

Annotatsiya: *Mazkur maqolada mashhur xorijlik surdotarjimonlar va imo-ishora faollari faoliyati tahlil qilinadi. Jumladan, Lydia Callis, Nigel Howard, Justina Miles, Marlee Matlin, Nyle DiMarco hamda Heather Whitestone kabi shaxslarning surdotarjimonlik, karlar huquqlarini himoya qilish, imo-ishora tilini ommalashtirish va inklyuziv jamiyatni rivojlantirishdagi hissasi yoritilgan. Shuningdek, ularning professional faoliyati, xalqaro miqyosdagi yutuqlari hamda kar va zaif eshituvchi insonlarning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash borasidagi xizmatlari ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Maqola surdotarjimonlik faoliyatining bugungi kundagi ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *surdotarjimonlik, imo-ishora tili, ASL, inklyuziv ta'lim, karlar madaniyati, xalqaro tajriba, surdotarjimon, karlar huquqlari.*

Аннотация: *В данной статье анализируется деятельность известных зарубежных сурдопереводчиков и активистов жестового языка. В частности, освещается вклад таких личностей, как Lydia Callis, Nigel Howard, Justina Miles, Marlee Matlin, Nyle DiMarco и Heather Whitestone в развитие сурдоперевода, защиту прав глухих людей, популяризацию жестового языка и формирование инклюзивного общества. Также с научной точки зрения рассматриваются их профессиональная деятельность, международные достижения и заслуги в укреплении роли глухих и слабослышающих людей в обществе. Статья раскрывает значение сурдопереводческой деятельности в современном обществе.*

Ключевые слова: сурдоперевод, жестовый язык, ASL, инклюзивное образование, культура глухих, международный опыт, сурдопереводчик, права глухих.

Abstract: This article analyzes the activities of well-known foreign sign language interpreters and sign language activists. In particular, it highlights the contributions of Lydia Callis, Nigel Howard, Justina Miles, Marlee Matlin, Nyle DiMarco, and Heather Whitestone to sign language interpreting, the protection of the rights of deaf people, the promotion of sign language, and the development of an inclusive society. Furthermore, their professional activities, international achievements, and efforts to strengthen the role of deaf and hard-of-hearing individuals in society are scientifically examined. The article reveals the significance of sign language interpreting activities in modern society.

Keywords: sign language interpreting, sign language, ASL, inclusive education, deaf culture, international experience, sign language interpreter, deaf rights.

Lydia Callis — amerikalik professional imo-ishora tili tarjimoni bo'lib, Nyu-York shahrida faoliyat yuritadi. U kar va zaif eshituvchi insonlar hamjamiyati hamda eshituvchilar o'rtasidagi kommunikativ bog'liqlikni mustahkamlashga katta hissa qo'shgan mutaxassislardan biridir. Lydia Callis oilasida bir necha avlod davomida kar insonlar yashaganligi sababli, Amerika imo-ishora tili (ASL) uning ona tili hisoblanadi. U keng jamoatchilikka Nyu-York shahri sobiq meri Michael Bloombergning rasmiy matbuot anjumanlarida surdotarjimon sifatida qatnashgani orqali tanildi. Ayniqsa, tabiiy mimika, emotsional ifoda va aniq imo-ishoralardan foydalanishi uning faoliyatini boshqalardan ajratib turadi. Uning tarjima uslubi internet va ommaviy axborot vositalarida katta qiziqish uyg'otgan. Lydia Callis o'z faoliyati davomida kar va zaif eshituvchi insonlarning jamiyatdagi teng huquqli ishtirokini qo'llab-quvvatlab kelmoqda. U surdotarjimonlikni nafaqat til tarjimasi, balki madaniyatlararo aloqa vositasi sifatida ham talqin qiladi.

Nigel Howard — xalqaro miqyosda tan olingan surdotarjimon, pedagog va karlar huquqlari himoyachisidir. U Amerika imo-ishora tili (ASL) hamda Xalqaro imo-ishora (International Sign) bo'yicha yetakchi mutaxassislardan biri sifatida e'tirof etiladi. Nigel Howard kar insonlar oilasida tug'ilgan bo'lib, ASL uning birinchi tili hisoblanadi.

U 30 yildan ortiq vaqt davomida professional tarjimon sifatida faoliyat yuritib kelmoqda. Nigel Howard xalqaro konferensiyalar, BMT tadbirlari va Deaflympics musobaqalarida bosh tarjimon sifatida qatnashgan. Ayniqsa, Xalqaro imo-ishora tizimini rivojlantirish va ommalashtirishdagi xizmatlari alohida ahamiyatga ega. Nigel Howard tarjimonlik faoliyatida madaniy yondashuv muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, professional surdotarjimon nafaqat tilni, balki karlar madaniyatini ham chuqur tushunishi kerak. U universitetlarda dars berib, yangi avlod surdotarjimonlarini tayyorlashga ham katta hissa qo'shmoqda.

Justina Miles — amerikalik yosh ASL-ijrochi va surdotarjimon bo'lib, 2023-yilgi Super Bowl musiqiy shousidagi chiqishi orqali xalqaro miqyosda mashhurlikka erishdi. U mashhur xonanda Rihanna ijro etgan qo'shiqlarni Amerika imo-ishora tilida jonli tarzda ifodalab, tarixga kirgan ilk kar ijrochilardan biri bo'ldi. Justina Milesning ijro uslubi oddiy tarjimadan farq qiladi. U qo'shiq mazmunini, ritmini va hissiyotini mimika hamda tana harakatlari orqali tomoshabinlarga yetkazadi. Shu sababli uning chiqishlari ijtimoiy tarmoqlarda millionlab tomoshalarga ega bo'ldi. Bundan tashqari, u sport sohasida ham muvaffaqiyatlarga erishgan. U Deaflympics musobaqalarida AQSH jamoasi tarkibida qatnashib, estafeta yugurishida kumush medalni qo'lga kiritgan. Justina Miles kar insonlarning san'at va ommaviy madaniyatdagi imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Marlee Matlin — amerikalik mashhur aktrisa, yozuvchi va karlar huquqlari faoli hisoblanadi. U bolaligida og'ir kasallik sababli eshitish qobiliyatini deyarli to'liq yo'qotgan. Shunga qaramay, u kino sanoatida katta muvaffaqiyatlarga erishgan.

1986-yilda “Children of a Lesser God” filmidagi roli uchun “Oskar” mukofotini qo‘lga kiritib, ushbu mukofotni olgan birinchi kar aktrisa sifatida tarixga kirgan. Marlee Matlin o‘z ijodida Amerika imo-ishora tilidan faol foydalangan va bu tilning san’at darajasida rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. U kar insonlar haqidagi stereotiplarni bartaraf etish, televideniye va kinoda subtitrlar hamda surdotarjimonlardan foydalanishni kengaytirish bo‘yicha faol tashabbus ko‘rsatib kelmoqda. Uning faoliyati nogironligi bo‘lgan insonlar uchun inklyuziv muhit yaratishga xizmat qilmoqda.

Nyle DiMarco — amerikalik model, aktyor, prodyuser va karlar hamjamiyatining faol vakillaridan biridir. U karlar oilasida tug‘ilgan bo‘lib, Amerika imo-ishora tilida erkin muloqot qiladi. Nyle DiMarco “America’s Next Top Model” hamda “Dancing with the Stars” kabi mashhur loyihalarda g‘olib bo‘lib, ushbu tanlovlarda muvaffaqiyat qozongan birinchi kar ishtirokchi sifatida tanilgan. U o‘z mashhurligidan kar insonlarning huquqlarini himoya qilish va ularning imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida foydalanmoqda.

Shuningdek, u “The ASL App” loyihasi orqali odamlarning Amerika imo-ishora tilini o‘rganishiga yordam bermoqda. Nyle DiMarco kar bo‘lishni nogironlik emas, balki alohida til va madaniyat sifatida talqin qiladi.

Heather Whitestone — amerikalik yozuvchi, motivator va karlar huquqlari himoyachisi bo‘lib, 1995-yilda “Miss America” unvonini qo‘lga kiritgan birinchi kar ayol sifatida tarixda qolgan. U yoshligida kasallik tufayli eshitish qobiliyatini yo‘qotganiga qaramay, jamiyatda faol va muvaffaqiyatli shaxs sifatida tanildi. Heather Whitestone nogironligi bo‘lgan insonlarni ruhlantirish maqsadida turli motivatsion dasturlar yaratgan. U AQSHda yangi tug‘ilgan chaqaloqlarning eshitish qobiliyatini erta aniqlash dasturlarini rivojlantirishda ham faol ishtirok etgan. Heather Whitestone o‘z faoliyati orqali kar va zaif eshituvchi insonlarning jamiyatdagi faolligini oshirishga katta hissa qo‘shgan.

Jahon surdotarjimonlari faoliyati tahlili shuni ko'rsatadiki, surdotarjimonlik bugungi kunda faqatgina tarjima faoliyati emas, balki ijtimoiy himoya, madaniy integratsiya va inson huquqlarini ta'minlashning muhim vositasiga aylangan. Lydia Callis, Nigel Howard, Justina Miles, Marlee Matlin, Nyle DiMarco hamda Heather Whitestone kabi shaxslar o'z faoliyati orqali kar va zaif eshituvchi insonlarning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlashga katta hissa qo'shgan. Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda surdotarjimonlik sohasi professional darajada yo'lga qo'yilgan bo'lib, surdotarjimonlar ta'lim, tibbiyot, siyosat, televideniye, sud-huquq tizimi va ommaviy tadbirlarda faol ishtirok etadi. Ayniqsa, Amerika Qo'shma Shtatlari, Kanada va Yevropa davlatlarida imo-ishora tiliga mustaqil til sifatida yondashilishi kar insonlarning jamiyatdagi teng huquqli ishtirokini ta'minlashda muhim omil bo'lmoqda. Tahlillar natijasida surdotarjimon faoliyatining samaradorligi nafaqat til bilimiga, balki karlar madaniyati, psixologiyasi va kommunikativ yondashuvlarni chuqur tushunishga ham bog'liq ekanligi aniqlandi. Nigel Howard faoliyatida ko'rinib turganidek, professional surdotarjimon madaniyatlararo vositachi vazifasini ham bajaradi. Justina Miles va Nyle DiMarco kabi zamonaviy faollar esa ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy madaniyat orqali imo-ishora tilining ommalashuviga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, jahon tajribasi asosida surdotarjimonlik sohasida raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va avtomatik subtitrlar tizimlaridan foydalanish kengayib borayotgani kuzatilmoqda. Bu esa kar va zaif eshituvchi insonlar uchun axborot olish imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Mazkur tajribalar O'zbekistonda ham surdotarjimonlik faoliyatini rivojlantirish, malakali mutaxassislarni tayyorlash, imo-ishora tilining jamiyatdagi ahamiyatini oshirish hamda inklyuziv muhitni shakllantirish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli surdotarjimonlik faoliyatini davlat darajasida qo'llab-quvvatlash, maxsus ta'lim dasturlarini kengaytirish va xalqaro tajribalarni milliy tizimga joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Yuqorida ko‘rib chiqilgan xorijlik surdotarjimon va imo-ishora faollari surdotarjimonlik sohasining rivojlanishi hamda kar insonlarning huquqlarini himoya qilishda muhim o‘rin egallaydi. Ularning faoliyati orqali imo-ishora tili nafaqat aloqa vositasi, balki madaniy va ijtimoiy qadriyat sifatida ham e‘tirof etilmoqda. Ushbu tajribalar O‘zbekistonda ham surdotarjimonlik faoliyatini rivojlantirish, inklyuziv muhitni kengaytirish va kar insonlarning jamiyatdagi faolligini oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Matlin M. I’ll Scream Later. — New York: Simon Spotlight Entertainment, 2009.
2. DiMarco N. Deaf Utopia: A Memoir and a Love Letter to a Way of Life. — New York: William Morrow Publishing, 2022.
3. Lane H. The Mask of Benevolence: Disabling the Deaf Community. — New York: Vintage Books, 1999.
4. Bauman H.-D. L. Open Your Eyes: Deaf Studies Talking. — Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008.
5. Padden C., Humphries T. Inside Deaf Culture. — Cambridge: Harvard University Press, 2005.
6. Holcomb T. Introduction to American Deaf Culture. — New York: Oxford University Press, 2013.
7. World Federation of the Deaf. Human Rights Report. — Helsinki: WFD Publications, 2018.
8. Humphrey J., Alcorn B. So You Want to Be an Interpreter? — Texas: H & H Publishers, 2007.